

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

Дипломна робота магістра

“ Самурайство епохи Едо: духовний світ, звичаї, традиції”

Виконав:
магістрант II курсу
денної форми навчання
спеціальності 032 Історія та
археологія (Історія)
Бесараб Данило Юрійович

Науковий керівник:
доктор історичних наук,
професор кафедри всесвітньої історії
Степанков Валерій Степанович

Рецензент:

Кам'янець-Подільський – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА Й МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1. Історіографія проблема.....	6
1.2. Джерельна база.....	16
1.3. Методологічні засади дослідження.....	20
РОЗДІЛ II УТВЕРДЖЕННЯ СЬОГУНАТУ ТОКУГАВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ ЩОДО САМУРАЇВ.....	25
2.1. Прихід до влади роду Токугава й основні риси встановленого режиму.....	25
2.2. Політика уряду щодо самураїв у XVII- першої половини XVIII ст.....	31
2.3 Зміна урядової політики у другій половині XVIII- початку XIX ст.....	39
2.4.Роль самураїв у розвитку суспільства.....	44
РОЗДІЛ III. ЕВОЛЮЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ТРАДИЦІЙ І ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ САМУРАЇВ.....	50
3.1. Еволюція озброєння і військового мистецтва самураїв.....	50
3.2. Принципи «бусідо» та його роль у формуванні воїна.....	57
3.3. Побут і повсякденне життя самураїв.....	65
РОЗДІЛ IV. ДУХОВНИЙ СВІТ ТА ТРАДИЦІЇ САМУРАЙСЬКОГО СТАНУ.....	76
4.1. Релігійні традиції воїнського стану.....	76
4.2. Вплив «бусідо» на ментальність воїнів.....	83
4.3. Етика і естетика самурайського стану.....	91
ВИСНОВКИ.....	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	103
ДОДАТКИ.....	112

ВСТУП

Актуальність. Соціальні та етичні ідеали епохи Едо, котрі домінували у японській суспільній свідомості протягом другої половини XIX – першої половини XX століття зберегли свій вплив на формування сучасної культури Японії. Саме у період з 1603 по 1868 р. оформились численні характерні риси сучасного менталітету японців, їх національної та культурної ідентичності, відбулась кристалізація етики і естетики традиційної Японії.

Політика самоізоляції сьогунів Токугава симулювала звернення до культурних традицій власного минулого, його осмислення й адаптацію до нового неоконфуціанського дискурсу. Характерною рисою даного процесу стало зміщення рушійних сил інтелектуальної творчості у стан самураїв, а згодом, через них, міщан. Кардинальна трансформація системи соціально-економічних відносин, що зачепила усі сфери духовного життя Японії, призвели до постійної взаємодії різних станових культурних моделей. Таким чином, вивчення культури самураїв періоду Едо і морального-етичного кодексу, як її основи, дозволяє краще зрозуміти суть культурних процесів традиційної Японії, виділити характерні риси культурного розвитку на сучасному етапі.

Великий інтерес викликає роль самурайського стану у житті традиційної Японії. Із встановленням влади Токугава, саме на самураїв було покладено завдання зберегти існуючу тоді систему політичних та економічних інститутів, що робилось як шляхом обмежень, так і надання привілеїв різним станам. Поступово, самураї почали розуміти своє значення для японського суспільства, що підштовхнуло їх до активної участі у революції Мейдзі і підтримці модернізації країни.

Але такі процеси були б неможливими, якби не відбувалось штучне стримування наявних інститутів і політичних відносин у японському суспільстві. У даному контексті особливого значення набуває взаємодія самурайського стану і сьогунського уряду. Проаналізувавши їх, можна

визначити причини, котрі змусили самураїв взяти активну участь у процесі модернізації країни.

Метою роботи є з'ясування духовної й політичної культури самурайського стану періоду Токугави та його ролі у традиційному японському суспільстві.

Для досягненні мети дослідження, були поставлені наступні **завдання**:

- визначити передумови та причини встановлення режиму Токугава у державі, та його характерні риси;
- в'яснити еволюцію урядової політики щодо самурайського стану;
- охарактеризувати повсякденне життя самураїв епохи Едо;
- розкрити суть моральних та естетичних ідеалів самурайського стану епохи Токугава;

Об'єктом дослідження виступає японське суспільство XVI-XIX ст.

Предмет дослідження: духовна й побутова культури самурайського стану в епоху Токугави (1603-1868рр.)

Хронологічні межі дослідження – період початку XVII – 60-і р. XIX ст. Вибір нижньої межі обумовлений встановленням у 1603 р. сьогунату Токугава і завершенням процесу об'єднання країни під владою дому Токугава. Співпадіння хронологічних рамок дослідження і періоду Едо продиктоване самобутнім розвитком Японії у дану епоху. Верхня межа – 1868 рік, тобто початок революції Мейдзі, що означав реформування традиційного японського суспільства.

Географічні межі дослідження: робота охоплює територію Японії у період Едо, а також острови, які перебували під японським цивілізаційним впливом (о. Хоккайдо і о. Окінава).

Елементи **наукової новизни** мають місце у спробі комплексного висвітлення еволюції політичної, духовної і побутової культури самурайського стану та її впливу на японське суспільство.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її фактичний матеріал та висновки можуть застосовуватись при розробці викладачами ЗВО лекцій з історії Японії, при підготовці студентів до семінарських занять. Матеріали дослідження можуть використовуватись при написанні ними курсових, бакалаврських магістерських робіт, а також вчителями історії.

Апробація дослідження. Основні положення і результати роботи доповідалися на засіданнях кафедри всесвітньої історії КПНУ імені Івана Огієнка та в ході звітної науково-практичної конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка в квітні 2019 року.

Публікації. стаття на тему «**Принципи бусідо в ментальності самураїв епохи Едо**» була подана до збірника наукових праць студентів та магістрантів історичного факультету К-ПНУ імені Івана Огієнка.

Структура роботи обумовлена метою та завданнями дослідження. Вона складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури й додатків

ВИСНОВКИ

Аналіз джерел й наукової літератури дає підстави зробити такі висновки:

- Епоха Токугава (1603-1868) стала приємком традиційної Японії, що завершились модернізацією усіх сторін її життя. Встановлений сьогунський режим мав певні риси військової диктатури, опирався на розгалужений бюрократичний апарат і на воїнський стан – самураїв.

- Вони займали усі ключові посади в уряді, офіційно формуючи правлячу верхівку, й на місцях. Але насправді, сьогуні Токугава не довіряли їм, особливо найбільш заможним із них. Родовиті князі-даймьо, які правили цілими провінціями, мали приватні війська і великі фінансові ресурси, що давало змогу їм здійснити змову і знищити сьогунат. Саме з цією метою, була утворена унікальна державна система, котра опиралась на поліцейський і наглядовий апарат, щоби не допустити змови князів, або їх об'єднання навколо імператора. Сам імператор, залишаючись офіційно главою держави, «божественним правителем», втратив будь-які владні повноваження ставши маріонеткою сьогунів. Усі кроки мікадо контролювались чиновниками бакуфу, йому виділялось грошове утримання, яке могло урізатись за бажанням сьогуна (глави уряду).

- У епоху Едо офіційна політика сьогунського уряду залишалась не змінною в основному напрямку – забезпечення лояльності самураїв і збереження станової структури суспільства, але ситуативно постійна змінювалась в деталях – іноді самураям та іншим станам надавались певні привілеї, їм пробачались борги, збільшували платню рисом, водночас були періоди, коли від самураїв вимагали постійної готовності до мобілізації війська, їм обмежували свободу пересування, вимагали жити у фортецях і гарнізонах і здійснювати службу – військову чи цивільну.

- У епоху Токугава відбувається процес інтенсивної урбанізації – швидко збільшується кількість населення міст. До великих міст переїжджають

масово самураї, хтось з них шукав роботи, інші – розваг, декотрі переховувались від закону. Міський соціум витворив унікальну ментальність «городових» самураїв, котрі сильно відрізнялись від сільських воїнів. Серед них поширюються товарно-грошові відносини і меркантильні розрахунки, ці самураї втягуються у сферу торгівлі і фінансів. Декотрі з них рідняться із купецьким домами, формуючи таким чином дома «торгових самураїв» (Міцубісі, Міцуї та ін.). Ці дома згодом відіграють вирішальну роль в епоху революції Мейдзі і модернізації Японії.

- Життя самураїв чітко регламентувалось за офіційними кодексами – що були нормою поведінки для воїнів. Більшість із них перебувала на військовій і цивільній службі, за що отримувала рисовий пайок. Однак із погіршенням економічної ситуації і ростом цін ці пайки постійно зменшувались, а самураї були вимушені брати борги, чим ще більше погіршували ситуацію в країні, оскільки не мали змоги виплачувати їх.

- Звання самурая було спадковим привілеєм. Самурайські дома постійно слідкували за сімейними відносинами всередині родів. Повноцінним самураєм вважався лише той, у кого обидва батьки благородного походження (діти від наложниць могли успадкувати самурайський статус, але відношення до них було як до бастардів). Сімейне життя самураїв позначалось патріархальним характером і традиційністю. Самураї одружувались лише із представниками свого стану, але у містах поширюється практика одруження на дочках-купців із метою збагачення (вища аристократія також одружувалась на багатих наречених заради приданого).

- Процес виховання воїна-самурая починався із малих літ, представника самурайського дому з дитинства вчили достойної поведінки і розуміння свого статусу у суспільстві. Виховання базувалось на конфуціанських принципах, до котрих додавали військову підготовку, догмати буддизму і традиції синтоїзму. Окрім військової і моральної підготовки, самурай мав також оволодіти аристократичною естетикою – писати вірші,

афоризми, конфуціанські трактати, до цього додавалось володіння чайною церемонією.

- Світогляд самурая мав становий характер. Воїни були закритою спадковою корпорацією, котра має привілеї за свою службу імператору і державі. Їх ментальність формувалась під впливом як національних традицій (синтоїзм, культ предків) так і китайських практик (буддизм, конфуціанство). Самурай обов'язково дотримувався чисельних норм воїнського етикету, виконував релігійні обряди і ритуали. В цілому, уряд відводив їм провідне місце у суспільстві – роль охоронців держави (від зовнішніх і внутрішніх небезпек).

- Релігійна свідомість воїнів була досить строкатою. Оскільки у Японії у рівній степені були поширені три релігійні традиції – синтоїзм, конфуціанство і буддизм, тому їх поєднання створювало релігійну картину світу японських лицарів. Самурай шанував предків, котрі за японськими традиціями, були присутні у цьому світі; виконував буддистські ритуали (медитації, молитви), водночас у повсякденному житті провідну роль відігравала конфуціанська мораль (повага до старших, відповідність своєму місцю у суспільстві, послух владі, вірна служба).

- Поступово зростає чисельність ронінів (ронін – самурай без господаря, що не нікому не служив). Самурай міг втратити місце служби через смерть господаря чи винищення роду, котрому служив (це чудово ілюструється у знаменитому творі «47 ронінів»), через якусь провину або здійснення злочину. Роніни їхали у міста, де знаходили різну роботу (часто незаконну), поповнювали ватаги розбійників, жебраків і волоцюгів. Але часто ставали наставниками або вчителями з фехтування. Образ самурая-роніна типовий для тогочасного мистецтва, зокрема літератури.

- Самурайський стан витворив прекрасну аристократичну культуру. Самураї, попри постійну службу і необхідність дотримуватись принципів «бусідо» все ж вміли розважатись і відпочивати. Цьому сприяв і ритм життя традиційного суспільства, за якого постійна рутинна змінювалась святами

(релігійними й світськими), котрі могли тривати декілька днів (а то й тижнів) поспіль.

- Серед них були поширені і азартні ігри, чайна церемонія (була принесена з Китаю). Чайна церемонія була не лише примхою аристократів, це частина японського світогляду, що формувався під впливом конфуціанства; вона перетворилась на своєрідний ритуал. При цьому, у Японії існували окремі школи, котрі належали відповідним родам, де навчали правилам проведення ритуалу (такі школи відкривались за державними ліцензіями, що передавались у спадок).

- Самураї часто проводили вихідні дні у компанії гейш і куртизанок (що хоча і заборонялось владою, але в тогочасних умовах такі заборони не мали ефекту). У всіх великих містах країни існували «юкаку» («квартали задоволень»), частими клієнтами котрих були самураї. У столицях (Едо і Кіото) вони також були власниками чисельних борделів, що приносили величезний прибуток власникам (заборону на такого роду діяльності обходили шляхом корупції).

- Роль самураїв сильно відрізняється від попередніх епох. В умовах загального миру і відсутності зовнішньої загрози а також ізоляції від світу, вони, за уявленням влади, мали б бути захисниками і опорою традиційного суспільства, постійно вдосконалюючи свої навички. Але реальність показала вразливість воїнів перед принадами модерної культури. В умовах відсутності конфліктів, вони займалися торгівлею, розвагами і сімейними справами. Часткова провина лежить за це і на уряді, котрий не міг забезпечувати їх необхідним утриманням і давати самураям мету для самовдосконалення. Відповідно і самураї, котрі бачили реальну ситуацію в країні, розуміли ілюзорність офіційної ідеології, що стане вирішальним фактором у період «відкриття» країни і початку модернізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

Опубліковані джерела

1. Антологія літератур Сходу / Упоряд., вступ.ст. та приміт. Андрій Петрович Ковалівський , Відп. ред. Віктор Іванович Астахов . Харків : Видавництво ХДУ, 1961 . 452 с.
2. Книга самурая. Юдзан Дайдодзи Будосесинсю. Ямамото Цунетомо «Хагакурэ». Юкио Мисима Хагакурэ Нюмон. Перевод на русский: Котенко Р. В., Мищенко А. А. Санкт-Петербург.: Евразия, 2000. 240 с.
3. Кодекс Бусидо. Хагакурэ. Сокрытое в листве. МОСКВА: Эксмо, 2008. 432 с
4. Мусаси Минамото. Книга Пяти колец: Трактаты. Санкт-Петербург.: Азбука-классика, 2004. 256 с.
5. Повесть о доме Тайра / Пер. со старояпон. И. Львовой. МОСКВА: Гудьял-Пресс, 2000. 688 с.
6. Представления о Китае в сочинении Нисикава Дзёкэн (1648-1724) «Дополненные рассуждения о торговле с Китаем и варварами» / пер с яп. Новикова А.А. / Вестник Новосибирского государственного университета. Серия: История. Филология (7), 2017. С.72-78.
7. Рай Дзе С. История сегуната в Японии (Нихон гайси): т. 1-2 / [пер. с яп. Мендрин В.МОСКВА]. МОСКВА: Летний сад, Российская государственная библиотека, 1999. 480 с.
8. Симонова-Гудзенко Е.К. & Новикова А. А. Представления о западных странах в трактате Нисикава Дзекэн (1648-1724) «Дополненные рассуждения о торговле с Китаем и варварами». Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Всеобщая история, (4), 49-58.
9. У. С. Уилсон Идеалы самураев. Сочинения японских воинов. Санкт-Петербург.: Евразия, 2001. 238 с.

10. Успенский М. Самураи Восточной столицы / История преданных вассалов, И. Куниёси и японская гравюра 1840-х годов. Калининград: Янтарный сказ, 1997. 129 с.
11. Филиппов А. В. Стостатейные установления Токугава 1616 г. и Кодекс из ста статей 1742 г. : Право, общество и идеология Японии первой половины эпохи Токугава . Санкт-Петербург : Издательство Санкт-ПетербургГУ, 1998 . 186 с.
12. Хайку (Японская поэзия XVI - XVII веков). Санкт-Петербург.: Нева, 2000. 383 с.
13. Японские самурайские сказания. С-3 пресс, 2002. 685 с.
14. Perry M.C. Narrative of the Expedition of an American Squadron to the China Seas and Japan: Performed in the Years 1852, 1853, and 1854. Washington, Beverley Tucker, 1856. 762 p.

Література:

Монографії

15. Акунов В.В. Самураи державы Ямато. МОСКВА: Вече, 2013. 320с.
16. Анарина Н.Г. История японского театра МОСКВА: Наталис, 2008. 336 с.
17. Бенедикт Р. Хризантема и меч: Модели японской культуры МОСКВА: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. 256 с.
18. Басов А.Р. Общество самураев. Самурай и его семья. МОСКВА: Астрель, 2008. 147 с.: ил.
19. Богданович Т. А. Очерки из прошлого и настоящего Японии. Санкт-Петербург, 2011. 495 с.
20. Брайант, Э. Самураи. МОСКВА: АСТ, 2005. 71 с.
21. Главева, Д.Г. Традиционная японская культура: специфика мировосприятия. МОСКВА: Вост. лит. 2003. 264 с.
22. Горо Х. История японского народа. МОСКВА: Изд-во иностранной литературы, 1957. 216 с.
23. Данн Ч. Повседневная жизнь в старой Японии. МОСКВА: Муравей, 1997. 208 с.

24. Данн Ч. Традиционная Япония. Быт, религия, культура- Пер. с англ. О.Д.Сидоровой. МОСКВА: ЗАО Центр. 2006. 222с.
25. Дунаев В. И. Японцы на «рубежах». МОСКВА: Молодая гвардия, 1983. 158 с.
26. Елисеев Д. История Японии. Между Китаем и Тихим океаном. Санкт-Петербург.: Евразия, 2009. 318 с.
27. Елисеев Д. Японская цивилизация. Екатеринбург: У-Фактория, 2006. 128с.
28. Еремин В. Н. История правовой системы Японии МОСКВА: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. 293 с.
29. Кассе Э. Исповедь меча, или Путь самурая. Санкт-Петербург.: Вектор, 2010. 160с.
30. Жуков Е. М. Политика Хидзэси в отношении крестьянства. МОСКВА: Статистика, 1981. 268 с.
31. Игнатович А.Н. Чайное действо: Философские, исторические и эстетические аспекты синкретизма: на примере «чайного действия». МОСКВА, 1996.
32. Исии Ресуке. Жизнь сегунов. Токио, 1990, 380 с.
33. Искендеров А.А. Тоётоми Хидзэси. МОСКВА: 2009, 272с.
34. История и культура традиционной Японии / Отв.ред. А.Н. Мещеряков. МОСКВА: Российск. гос. гуманит. ун-т, 2008. 558 с.
35. Ито Нобуо, Миягава Торао, Маэда Тайдзи. История японского искусства. МОСКВА: Прогресс, 1965. 292 с.
36. Коваленко О. Самурайські хроніки: Ода Нобунага. К., 2013. 960с.
37. Кожевников В. В. Очерки истории Японии XII-XVI вв. Владивосток: Изд-во Дальневосточного ун-та, 1999. 402 с.
38. Кожевников В. В. Средневековая Япония в лицах. Владивосток: Дальнаука, 2007. 455 с.
39. Конрад Н. И. Очерки истории культуры средневековой Японии. МОСКВА: Искусство, 2010. 144 с.

40. Конрад, Н. И. Япония: народ и государство (Исторический очерк) МОСКВА: Наука и школа, 1923. 168 с.
41. Кувата Т. Интересные эпизоды японской истории. Токио. 1982, 210 с.
42. Лещенко Н.Ф. Япония в эпоху Токугава. МОСКВА 2011. 346 с.
43. Мещеряков А.Н. Книга японских символов. Книга японских обыкновений. МОСКВА: Наталис, 2003. 556 с
44. Маслов, А.А. Дзэн самурая. Ростов н/Д.: Феникс, 2005. 336 с.
45. Мак-Клейн Д. Л. От Сегуната Токугава - в XXI век. МОСКВА: АСТ: Астрель, 2006. 895 с.
46. Мещеряков, А.Н., Грачёв М.В. История древней Японии. Санкт-Петербург.: Гиперион, 2003. 511с.
47. Маркарян С. Б., Молодякова Э. В. Праздники в Японии: обычаи, обряды, социальные функции. МОСКВА: Наука. Главная редакция восточной литературы, 1990. 248 с.:
48. Молодякова Э. Синто: память культуры и живая вера МОСКВА: Аиро-XXI, 2012. 236 с.
49. Накорчевский А.А. Синто. Санкт-Петербург.: «Азбука-классика», «Петербургское Востоковедение», 2003. 448 с.
50. Накорчевский А.А. Японский буддизм: история людей и идей (от древности к раннему средневековью: магия и эзотерика) Санкт-Петербург.: Азбука-классика, Петербургское Востоковедение, 2004. 384 с.
51. Нинтобэ, И. Бусидо. Душа Японии. Киев.: София, 2004. 127 с
52. Нукария, К. Религия самураев. Исследование дзэн-буддийской философии и практики в Китае и Японии. Санкт-Петербург.: Наука, 2003. 245 с.
53. Овчинников В.В. Ветка сакуры: рассказ о том, что за люди японцы. МОСКВА: Молодая гвардия, 1988. 197 с.
54. Прасол А.Ф. Объединение Японии. Ода Нобунага. МОСКВА: Изд-во ВКН, 2016. 432 с.
55. Прасол А.Ф. Объединение Японии. Тоетоми Хидэеси. МОСКВА: Изд-во ВКН, 2016. 464 с.

56. Прасол А.Ф. Объединение Японии. Токугава Иэясу. МОСКВА: ВКН, 2017. 496с.
57. Прасол А. Ф. Сёгуны Токугава. Династия в лицах. МОСКВА: Издательский дом ВКН, 2018. 448 с.
58. Рати, О., Устбрук, А. Самураи. МОСКВА: Эксмо, 2005. 640 с.
59. Рубель В. А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. Київ: «Аквілон-Прес», 1997. 256 с.
60. Світ І. Українсько-японські взаємини 1903–1945 : Історичний огляд і спостереження. Нью-Йорк : Українське історичне товариство, 1972. Мемуаристика, Ч. 3. 410 с.
61. Сила-Новицкая, Т.Г. Культ императора в Японии: мифы и история. МОСКВА: Наука, 1990. 206 с.
62. Сеницын, А.Ю. Самураи: рыцари Страны восходящего солнца. История, традиции, оружие. Санкт-Петербург.: Паритет, 2001. 352 с.
63. Совастеев В.В. Очерки истории Японии. От Токугава Иэясу до Хасимото Рютаро. Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2008. 296 с.
64. Спесивовский А. Б. Самураи - военное сословие Японии МОСКВА: Наука, 1981. 169 с.
65. Спесивовский, А.Б. Религия синто и войны. Л.: Политиздат, 1987. 109 с.
66. Судзуки Р. Токтоми Хидэеси. Токио, 1971. 270 с.
67. Судзуки Д. Т. Дзэн-буддизм в японской культуре. Санкт-Петербург: Триада, 2004. 272 с
68. Теймс Р. Япония: история страны. МОСКВА: Эксмо: Мидгард, 2009. 416 с.
69. Тёрнбулл С. Путь самурая: война и религия. МОСКВА: Эксмо, 2010. 216с.
70. Тёрнбулл С. Самураи: Военная история. Санкт-Петербург.: Евразия, 1999. 273 с.
71. Тёрнбулл, С. История японской военной аристократии. МОСКВА: АСТ, 2005. 256 с.

72. Тойнби А. Дж. Цивилизация перед судом истории: Сборник / Пер. с англ. МОСКВА: Айрис-пресс, 2003. 592 с.
73. Токутоми И. Эпоха Иэясу. Битва при Сэкигахара. Токио, 2012. 210 с.
74. Ханами С. Ода Тоётоми ниси-но тоицу дзигё (Единая линия Ода и Тоётоми). Токио, 1934. 312 с.
75. Харада Т. Сэкигахара кассэн дзэнго (До и после битвы при Сэкигахара). Токио, 1956. 143 с.
76. Хироаки С. Самураи. История и легенды. Санкт-Петербург.: Евразия, 1999. 416 с.
77. Хироси, Н. История философской мысли Японии. МОСКВА: 1991. 416с.
78. Цветов В.Я. Пятнадцатый камень сада Рёандзи 3-е изд., дораб. и доп. МОСКВА: Политиздат, 1991. 414 с.
79. Шпенглер О. Закат Западного мира, Очерки морфологии мировой истории. Полное издание в одном томе МОСКВА: «Издательство АЛЬФА-КНИГА», 2014. 1085 с.
80. Эйбус Х.Т. История Японии с древнейших времен до наших дней МОСКВА: Наука, 1968. 233 с.
81. Ямамото Цунэтомо. Хагакурэ. Юкио Мисима. Хагакурэ нюмон. Самурайская этика в современной Японии. Санкт-Петербург., 1996. 330 с
82. Япония: идеология, культура, литература. (Сб. ст.) МОСКВА: Наука, 1989. 199 с.
83. Aston W.G. Hideyoshi's invasion of Korea. Transactions of the Asiatic Society of Japan, 1878, vol. 6, pp. 227–245.
84. Gubbins J.H. The feudal system in Japan under Tokugawa shoguns. Transactions of the Asiatic Society of Japan, 1887, vol. 15, pp. 131–142.
85. Northrop H.D. The Flowery Kingdom and the Land of the Mikado, or, China, Japan and Corea. Toronto, Winston, Phillips, 1894. 702 p.

Статті

- 86.Безпрозванная, Я. М. Положение женщины в Японии эпохи Токугава (на примере сугороку). Историческая и социально-образовательная мысль, 2013, №1. С.13-16.
- 87.Белова, Н. В. Особенности развития художественного оформления оправы японских мечей с периода Камакура (1185-1333) до периода Эдо (1603-1868). Общество. Среда. Развитие, 2011, №3. С.172-176.
- 88.Богомазова, Н. Л. Социокультурные предпосылки возникновения института самурайства. Гуманитарные ведомости ТГПУ Л.Н. Толстого, 2012, №4. С.82-95.
- 89.Гамалей М. С. Влияние социально-политических факторов на становление системы ценностей самурайского сословия. Вестник Российского университета дружбы народов. 2012, №3. С.6-23.
- 90.Герасимова М.П. От эпохи Эдо до наших дней. Эстетический идеал городской культуры. Японские исследования, 2016, №4. С.36-54.
- 91.Гришачёв С.В. Объект и пространство: геополитические традиции Японии в эпоху Токугава (1600–1867). Вестник РГГУ. Серия: Политология. История. Международные отношения, 2013, №1. С.257-267.
- 92.Гудимова С.А. Символы японской эстетики. Вестник культурологии, 2017, №3. С.135-145.
- 93.Зиганьшин, Р. М. Военный этикет самураев. Историческая психология и социология истории, 2010, №2. С. 125-151.
- 94.Ивашенко А.С. Основные черты социально-экономических и политических структур Японии в период сёгуната Токугава (1603-1867 гг.). Вестник Адыгейского государственного университета., 2017, №2. С.40-51.
- 95.Капранов С.В. Головні течії японського конфуціянства в епоху Едо // Китайська цивілізація: традиції та сучасність: Збірник статей. К., 2005. С. 17–21.

96. Капранов С.В. Становлення японознавства в Україні // Сходознавство. К., 2010. № 49-50. С. 38-49.
97. Капранов С.В. Японознавство в Україні: головні етапи розвитку до 1991 року // Мовні та літературні зв'язки України з країнами Сходу (Коллективна монографія). К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. С. 344-352.
98. Коваленко О. О. Ода Нобунага в японській антихристиянській літературі на прикладі "Записів про розквіт і падіння Храму південних варварів" // Східний світ. - 2009. № 2. С. 10-19.
99. Коляда М.С. Мироззрение средневековых японских воинов как предмет изучения в западных исследованиях (1990-2015 гг.). Гуманитарные исследования в Восточной Сибири и на Дальнем Востоке, 2017, №4. С.11-21.
100. Кузьминов Д.М. Философско-культурологические аспекты кодекса чести «Бусидо». Время науки – The Times of Science, 2016, №3. С.26-34.
101. Лестев А. Е. Место и роль поэзии в воинской культуре Японии. Вестник Казанского государственного университета культуры и искусств, 2015, №1. С. 35-43.
102. Лещенко, Н. Ф. Из самураев в купцы: история ТОРГОВОГО ДОМА МИЦУИ. История и современность, 2008, №1. С.113-132.
103. Мещеряков А.Н. Восприятие среды обитания в Японии эпохи Токугава (1603-1867). История и современность, 2016, №2. С.78-97.
104. Павловская Е.А. Западные исследователи о самураях: этапы изучения японского военного сословия в XVIII - начале XX века. Ученые записки Казанского университета. Серия Гуманитарные науки, №159, С.1487-1496.
105. Прасол, А. Ф.. Военно-политическая организация и социальный уклад Японии в XVI веке. Гуманитарные исследования в Восточной Сибири и на Дальнем Востоке, 2013, №5. С.64-75.

106. Снитко Т. Н. К вопросу о специфике организации японского культурного пространства. Известия Восточного института, 2006, №7, С.185-199.
107. Черкун Н. А. Кризові явища сьогунату Токугава напередодні реставрації Мейдзі // Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Історія. Політологія. 2013. - Вип. 6. С. 74-79

Автореферати дисертацій

108. Рубель В.А. Походження військово-самурайської державності у традиційній Японії (середина I тис. до н.е. – XIV ст. н.е.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. іст. наук. К., 1999. 39 с.

Довідкова література

109. Боги, святилища, обряды Японии. Энциклопедия Синто МОСКВА: РГГУ. 2010.
110. Шпаковский В.О. Самураи: первая полная энциклопедия. МОСКВА:Яуза: Эксмо. 656с.

Підручники і посібники:

111. Васильев Л.С. История Востока. В двух томах. Т. 2. МОСКВА, 2008. 480 с.
112. Жуков А. Е. История Японии. С древнейших времен до 1868 г.: учебное пособие. МОСКВА: Институт востоковедения РАН, 1999. 659 с.
113. История Японии : Учебное пособие (тт.1,2), ИВ РАН, 1999, т.1
114. Кузнецов Ю.Д. История Японии: учеб. Для студ. вузов, обучающихся по спец. «История» МОСКВА: Высш. Шк., 1988. 432с.
115. Мещеряков А.Н. (отв. ред.) История японской культуры Учебное пособие для вузов. — МОСКВА: Наталис, 2011. 368 с.
116. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу Підручник. К., Либідь, 2002. 736 с.
117. Стрельцов Д.В. (ред.). История Японии. МОСКВА: Аспект Пресс, 2015. 560с.